

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันประเทศไทยได้พัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการมุ่งพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า กลับยิ่งเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย บางปัญหาสามารถแก้ไขได้ด้วยกฎหมาย และนโยบายในการบริหารของรัฐ แต่บางปัญหาก็กลับยิ่งฝังรากลึกจนกลายเป็นอุปนิสัยของคนในสังคมจำนวนมาก และเป็นสิ่งที่บั่นทอนความสงบสุขของสังคมในระยะยาวตลอดมา ถึงแม้ประเทศไทยจะดำเนินแผนนโยบายการพัฒนาตามประเทศอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ที่พัฒนาแล้วนั้น ก็มีใช้ส่งผลในแง่บวก (Positive) แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังคงส่งผลในแง่ลบ (Negative) ให้เกิดขึ้นตามมาด้วย และในระยะแรกๆ ผลด้านลบนี้ก็ปรากฏเด่นชัดออกมาในประเทศที่พัฒนาแล้ว ก็มีปัญหาสังคม ปัญหาทางด้านจิตใจ และแม้แต่ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ตลอดถึงปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม ปัญหาเยาวชน เรื่องอบายมุข และสิ่งเสพติด (พระมหาวิระชัย ชยวีโร. 2547 : บทนำ)

ฉะนั้น ในปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการสร้างสังคมให้ร่มเย็น มีคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม ซึ่งในหมู่ชาวพุทธนั้นย่อมทราบกันดีว่า อาณาจักรกับพุทธจักรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดตลอดมา โดยเฉพาะในประเทศไทยของเรานี้ ซึ่งได้ถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลาหลายศตวรรษธรรมะที่ว่าด้วยการปกครอง ซึ่งองค์พระมหากษัตริย์จะทรงอุปถัมภ์ค้ำชูและให้การพระศาสนาขึ้น สิ่งนี้เป็นภาพที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย ที่ปกครองกันอย่างสามัคคีธรรม ถึงแม้ว่าจะมีความหลากหลายทางความคิด ทศนคติ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ต่างกัน แต่ก็เพื่อความเจริญงอกงามของประเทศ สังคม และชุมชน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2545 : 2)

สถาบันศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมคนในสังคมด้านจริยธรรมที่ดีงาม แต่ปัจจุบันสังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สถาบันศาสนาจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เพื่อให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้นำในด้านจิตวิญญาณของมนุษย์สมดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้เปิดโอกาสให้วัดในพุทธศาสนากลับมาทำหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนและเผยแผ่คำสอนตามหลักพุทธธรรม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม ทั้งด้านการศึกษา และการเผยแผ่

ธรรมะ ได้อย่างกว้างขวางหลายรูปแบบยิ่งขึ้น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. 2542 : 12 – 22)

ดังนั้นกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยร่วมกับองค์การยูนิเซฟ จึงได้มีความคิดเห็นร่วมกันเสนอให้มีการจัดตั้งชุมชนเป็นประเภท ชุมชนย่อย ซึ่งอยู่ในย่านชุมชนที่มีความเจริญแล้ว กับชุมชนผู้มีรายได้น้อย ซึ่งอยู่ในย่านบวรรุก หรือแออัดนั้น เพื่อให้คนในชุมชนนั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานภายในชุมชนและในส่วนที่เกี่ยวข้อง นับเป็นแนวทางการดำเนินงานที่ดี เพราะจะทำให้ประชาชนทุกย่านชุมชน ได้รู้จักรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนร่วมกัน ซึ่งในแต่ละชุมชนนั้นล้วนมีปัญหามากมาย คณะกรรมการชุมชน จึงเป็นแกนนำที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้กัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันศึกษาปัญหา และความต้องการของชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง เพื่อให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง น่าอยู่ และยั่งยืน จากความสำคัญดังกล่าว คณะกรรมการชุมชน จึงเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ ในฐานะผู้นำ ที่จะต้องทำหน้าที่เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินงานด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันและกัน ระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (สำนักงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม. 2546 : 4-5)

ในฐานะที่ประเทศไทยนั้นมีการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตย โดยการปกครองประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของชุมชนก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย คือมีความคิดเห็นร่วมกัน วัดก็จัดอยู่ในองค์กรหนึ่งของสังคม โดยสมัยก่อนวัดจะเน้นในหลักปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในปัจจุบันวัดได้มีการพัฒนาด้านการบริหารอย่างเป็นระบบมากขึ้น จำต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการปกป้องและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าคณะกรรมการชุมชนจะเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือระหว่างวัดกับประชาชนได้ดี โดยให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวัด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคณะกรรมการชุมชน จะเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวัด แต่ในความเป็นจริงแล้วนั้นระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวัด ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย ก็มีความแตกต่างกัน เพราะแต่ละชุมชนต่างมีความคาดหวัง มีความต้องการ และรูปแบบเฉพาะคนที่ต่างกัน ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย มีชุมชนอยู่ถึง 41 ชุมชน ซึ่งมีที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการได้รับ

ความร่วมมือจากชุมชนในลักษณะต่าง ๆ ก็ย่อมแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดำเนินงานของวัด ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย เนื่องจากคณะกรรมการชุมชนก็ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของชุมชนนั้นๆ ในการพัฒนาชุมชน และช่วยทำนุบำรุงอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องระหว่างรัฐกับพระศาสนา เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งแก่การศึกษาค่าน้ำของผู้ที่สนใจ และนำเสนอทัศนคติการแก้ไขปัญหาด้านพระพุทธศาสนา อันนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันในการพัฒนาสังคม และประเทศไทยอย่างมีทิศทางและยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดำเนินงานของวัด ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ในการดำเนินงานของวัด ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดำเนินงานของวัด ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย

สมมุติฐานของการวิจัย

1. คณะกรรมการชุมชน ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวัด อยู่ในระดับปานกลาง
2. คณะกรรมการชุมชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา ที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวัดแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดำเนินงานของวัด ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย โดยมีขอบเขต ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย จำนวนทั้งหมด 648 คน จำนวน 41 ชุมชน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย
3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษาแบ่งเป็น ดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย แบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดำเนินงานของวัด ในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย ในด้าน

- 3.2.1 ด้านการปกครอง
- 3.2.2 ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม
- 3.2.3 ด้านการศึกษา
- 3.2.4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- 3.2.5 ด้านสาธารณูปการ
- 3.2.6 ด้านสาธารณสงเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายความว่า ชุมชนในเขตเทศบาล เมืองหนองคาย ซึ่งมีประชาชนที่อาศัยอยู่รวมกัน โดยเทศบาลกำหนดขอบเขต แนวถนน ตรอก ซอย อาคารบ้านเรือน ที่มีพื้นที่หรือมีลักษณะเป็น Zone หรือแถวเดียวกัน และได้ประกาศจัดตั้งเป็นชุมชน

คณะกรรมการชุมชน หมายความว่า ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการชุมชน รองประธานคณะกรรมการชุมชน และกรรมการชุมชนฝ่ายต่าง ๆ การมีส่วนร่วม หมายถึง กิจกรรมใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการริเริ่ม การวางแผน การดำเนินงาน และกระบวนการควบคุม ประเมินผล ขั้นตอนใดๆ ขั้นตอนหนึ่ง หรือทั้งหมด

การดำเนินงาน หมายถึง การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535)

วัด หมายถึง พุทธสถานซึ่งเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ทางศาสนา และต้องได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นโดยชอบด้วยหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และวัดที่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา หรือที่เรียกว่า สำนักสงฆ์

การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแล การช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขบรรพชิต (พระภิกษุสามเณร) และคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด (ศิษย์วัด คนงานวัด คนที่มาอาศัยชั่วคราว) มี

น้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นการสร้างบริษัทและบริวารให้เกิดมีแก่เจ้าอาวาส และเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ ศาสนทายาท และประชาชนได้รับทราบ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่นการเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร ศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็ก และเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การสาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด และก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน กุฏิ หอธรรม ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล การจัดพระสงฆ์ไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับนิมนต์ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือทางราชการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อสนเทศจากการวิจัยจะนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานของวัดในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย เพื่อให้มีประสิทธิภาพ